

II.

Et dansk Øjenvidnes Beretning om Bartholomæusnatten i Paris.

Efterfølgende tvende Breve fra en dansk Student, Søren Jensen Skøtt (eller Skøtte), der rejste udenlands med nogle unge Herremænd af Slægten Gøye¹⁾, kunne ikke blot tjene til Oplysning om de Danskes Studeringer i fremmede Lande i 16de Aarhundrede, men det sidste af Brevene indeholder tillige en Beretning om den saakaldte Bartholomæusnat, som disse unge Mænd ikke uden personlig Fare oplevede under deres Ophold i Paris. I det første Brev berøres den spanske Konge Philip II's Plan om at angribe Danmark, om hvilken Molbech har meddelt nogle Efterretninger i Hist. Tidsskrift VI, 609—16. — Brevene gjengives efter Originalerne i Kgl. Bibl. (Bøllings Brevsamling). Samme- steds findes endnu et tredie Brev fra Søren Skøtt, skrevet fra Strasborg den 30te Sept. 1572 til Christoffer Gøye til Gundersløv, men da det er omtrent af samme Indhold som nedenanførte Brev til Fru Ide, sl. Falk Gøyes, blot kortere, forbigaa vi det her.

Hvad Forfatteren af disse Breve angaar, da var han født i Grenaa, hvor hans Fader Hr. Jens Skøtte havde været Præst²⁾. Som Student blev han Huslærer hos Christoffer Gøye til Gundersløvholm (en Broder til den bekjendte Fru Birgitte Gøye, men hende temmelig ulig i Sind og Tænkemaade). Her havde han en ubehagelig Historie, som det fremgaar af en endnu bevaret Forpligtelse udstedt af ham paa Gundersløvholm, Mandagen næst efter Søndag Reminiscere 1564. Heri gjør Søren Skøtt nemlig vitterlig, at eftersom velb. Christoffer Gøye til Gundersløvholm og hans Hustru Fru Berethe Bølle have tilgivet ham

¹⁾ Se Ny kirkehist. Saml. III, 661.

²⁾ I et Kongebrev af 9de Decbr. 1558 angaaende Præstekaldet og Skolen i Grenaa (Udkast i Geh.-Ark., topograf. Saml. Grenaa Nr. 2) omtales Hr. Jens Skøtte som den sidst afdøde Præst.

hans Forseelser, først med den Pige han belaa udi deres Brød, og dernæst den Brøst, Skade og Forsømmelse, som fandtes i hans Regnskab, »med hvis anden Skade og Hovmod, jeg dennem gjort haver udi deres Tjeneste«, saa forpligtede han sig til at betale sin Husbonde 100 enkende Jochimsdalere¹⁾. Ikke desto mindre lod Christoffer Gøye samme Søren Skøtt to Aar efter rejse udenlands med sine to Sønner, Mogens og Falk Gøye. I et Brev, disse to unge Mennesker kort efter deres Ankomst til Strasborg skrev til deres Moder, berettede de den 20de Juli 1566 følgende: Strax efter Ankomsten »ginge vi hen til Sturmium, som er den øverste i Skolen og finge hannem Kongens og Herremændenes Breve, da svarede han, at han ikke kunde annamme os i Kost med sig, da han havde saa mange; men han hjalp os dog hos en anden Læsemester ved Navn D. Michael Peuterus, at vi kom til hannem, og skal vi 3 hver Uge give hannem 3 Kroner, det er om Aaret 208 Daler, hvilket er en ganske stor Sum Penge. Men vor Skolemester vil ikke være der, han vil forhøre sig, om hvor han for ringere Penge kan fange vor Kost. Og vi er kommen i Lectier og sidder hart midt i Skolen. Vi skal med Guds Hjælp saa lægge Vind paa os, at vi inden 4 Aar maa vel komme øverst i Skolen og saa komme hjem til eder igjen²⁾.« — Efterat de to unge Adelsmænd havde opholdt sig nogle Aar i Udlandet, kom de 1570 hjem i Besøg med deres »Skolemester«, ved hvilken Lejlighed Søren Skøtt blev kaldet til det dengang ledige Sognekalde i Grenaa. Men da det var Meningen, at han skulde rejse endnu mere med dem, fik han kgl. Tilladelse til i to—tre Aar at lade Embedet besørge af en Kapellan, medens han fortsatte sine Rejser, saaledes som følgende Kongebrev viser:

¹⁾ Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adel. Hist. Fasc. 26. Om Straffen for at belligge en Mø i nogens Tjeneste, se Danske Mag. VI, 54—5.

²⁾ Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adels Hist. Fasc. 22, hvor der findes mange andre Breve fra disse to unge Adelsmænd under deres Udenlandsrejse.

Frederich II etc. Giøre alle witterligt, att efftherthij Borge-
mester oc Raadmend vdj wor kiøbsted Grindw haffuer kaldett
thenne breffuiser Seuerin Skøtte till theris sogneprest oc siele
sørger, tha haffue wij vndt oc tilladt, oc nu met thette wortt
obne breff vnde oc tillade, att hand same sogen maa mett sin
rette preste rente oc anden herlighed, som ther tilligger, haffue,
nyde, bruge oc beholde. Sammeledis efftherthij for^{ne} Seuerin
Skøtte er til sindz endnu att begiffue sig vd aff riigett ydermere
att studere oc i bogelige konster oc then hellige Schriff att øffue
oc sig beffiite, haffue wij aff wor synderlige gunst oc naade
thett beuilgett oc tilladt, dog saa att hand offuer tho aar eller
tre vdj thet lengste icke schall were vde, och midler thiid som
hand saa studerendis worder, schall hand were forpligt att til-
skicke en gudfrøchtig, forstandig oc lerd persone, then som due-
lig er, oc Superintendenten kiender gode fore att were Capellan
til for^{ne} Grindw Sognekircke, huilcken vdj hans frauelse schal
giøre sognefolckett slige tieniste, som en Sogneprest pligtig er.
Oc nar for^{ne} aar ere forløbne, skal for^{ne} Seuerin Skøtte be-
giffue sig til for^{ne} Grindw Sognekircke, oc then tha self fore-
staa oc giøre sogne folcket saadanne tilbørlig tieneste inden
kircken oc vden, som en rett Sogneprest oc Gudz ordz tienere
sine sognefolk pligtig er oc bør at giøre. Thij forbiude wij alle
wore Fogetther, Embitzmend oc alle andre for^{ne} Seuerin Skøtte
her erod paa for^{ne} kircke eller nogen sin preste rente oc rette
tilliggelse, effther som for^{nit} staar, att hindre eller i nogen maade
forfang att giøre vnder wor hylleste oc naade. Giffuet Kolding-
hus 5. Aprilis Anno 70.

Under den fornyede Udenlandsrejse var det, at Søren
Skøtt med sine Disciple kom til Paris og her oplevede de
rædselfulde Begivenheder, som han i sit nedenauførte andet
Brev har skildret. Da de over Hals og Hoved maatte for-
lade Paris, drog de først til Strasborg og senere videre til
Vittenberg, hvor Søren Skøtt tog Magistergraden. Om Tiden
for deres Hjemrejse herfra faa vi Underretning af følgende af
den som Biskop i Aalborg senere bekendte Jacob Jensen
Holm forfattede Afskedsdigt til dem:

Carmen προπεμπικόν Nobilitate generis, eruditione et virtute præstantissimis, D. Magno Giøde, D. Falchoni Giøde Dominis de Schierscøe, D. Erico Lange de Engelstholm, Et viro doctissimo ac humanissimo D. Magistro Seuerino Schøtt Grenonensi scriptum, cum Viteberga in patriam abirent Mense Septemb. Anno 1573, a Jacobo Johanne Holmio. Vitebergæ 1573. 4. Bagi findes et græsk Poem af Nicolaus Laurentius Ripensis »Ad Clar. virum eruditione et virtutibus præstantem D. Magistrum Seuerinum Schoth, Viteberga in patriam abeuntem«.

1.

Min willige Tienist eder ydmigelighenn met Gud forsendt. Kiere Christoffer, gunstige herr och fordere! Betacker iegh ether saa gandske ydmigelighenn kierlighenn och gierne for ethers manghfoldigh welgierningh, ij mod migh wuerdigh giort och beuist haffuer, for hwilckiitt den gode Gud ether rigeligh y mynn sted skall beløne, och iegh wiill findis for enn willigh tienstactigh och redebornligh fattige Tienere mod ether och alle ethers, saa lenge iegh leffuer, Gud wnde migh ellers denn Naade, mynn tieniste ij naagenn Maade ether beuilligh kand were. Kiere Christoffer, endogh iegh haffuer fornummit aff ethers kiere Børns och Sønners Breff, att de haffde nu skriffuitt ether thiill om deris Wilkuor, dog kunde iegh icke forladitt, at iegh bode paa mitt kaldtz wegne, och for denn store welgierningh, ij mod migh betied haffuer, att iegh ey skulle skriffue ether korteligh thiill, hwor thet beger siigh met ethers Børnn, ephtherdi iegh acter nu thiill Franckfordt Marckend att kunde fange wist Bud ind ij Dannemarck, hwilckiitt iegh och tiilforne haffuer giort, endogh iegh icke wed, om samme Breffue ær ether thiilhande komendis. Bedindis ether derfor gandske ydmigelighenn, ij icke wille fortенcke migh, for iegh saa dristeliigh derffuis att skriffue ether thiill. Saa giffuer iegh ether ydmigelighenn at wiide, att dennum liider well, ær sunde och well thilpas y alle Maade. Gud beuare naadeligh

och her epther deris karskhedt och lade dennum alletiid spørge ethers och andre deris wanners karskhed och welferdt, da forhaabis iegh met Gudtz hielp, thet icke skall ilde bliffue stedt, hwad der kostis paa dennum. Haffuer de och her tiill daffs weriit migh well lydactigh, saa at iegh kand icke klage paa dennum y naagenn maade, forsiendes migh met Herrens hielp tiill de fremdelis och skall findis y lige Maade willigh och redebornligh. De haffuer, Gud were loffuitt, for deris alder nogitt forfremiitt denum ij deris Studiis thette aard, icke aleniste ij Latine och Tiudske spraagh, mens ocsaa ij Gredsk och Trumpe slett¹⁾. Jegh skall legge mynn flid och winnskibbelighed tiill, att de icke skall forsømmis ij naagenn maade ij de sager migh mue-
ligh ær att wdrette, saa att iegh nest Gudtz hielp will for-
haabis att fortiene tacke bode hoss ether, andre deris gode-
wenner och dennum sielffuer ij framtidenn. Dersom de
icke wiill were flitigh och lydactigh, wiill iegh icke for-
glemme att skriffue bode ether och deris andre godewenner
tiill. Kiere Christoffer, wed iegh inthet sønderlight nøitt
nu att skriffue ether thiill om anditt, enn att de Hispanier
er draghenn her om straxt for Strassburgh mod Neder-
landenn paa. Gud affuende naadeligh siin wrede fra os,
thet ær befrøchtendis att thet skall icke giffue iitt stort
blodtzwdøselse och der nedenn. Somme siiger, att de
Nederlender och Brabander er forlicht met kongenn af Hi-
spanienn, att hann wiill krie mod Engelland, somme miener

¹⁾ Dette maa være en musikalsk Øvelse. I den kgl. Rentemesters Regnskab 1557 anføres nemlig følgende Post: »Den 3 Decembris efter Caspar Mules Befaling betalt Benedictus Trompeslaere for Strænge til Hertug Hans — 1½ Daler«. Formodentlig er »Trumpe-slett« Øvelse i at slaa paa Trommø. Dette Instrument brugtes nemlig dengang meget, som man ser af Arrebos Historie; der fortælles nemlig om ham, at han engang, da han som Biskop i Trondhjem var med til et Bryllup, og Trommeslageren ikke ret forstod sin Kunst, tog Trommen fra ham og selv slog Trommen for Gjæsterne til Dands (se mit Skrift, And. Arrebos Levnet og Skrifter I, 108),

och, hann skulle haffue naagitt ij sind mod Danmarck. Jegh forhaabis, Gud dogh skall nederdempe hans forsett, att han icke skall nederdempe denn rette religionn, som hann och Paffuenn aldelis haffuer ij sinde. Staar der och nu en herredag thiill Erfurd ij Duringenn, ij hwilckenn de Tiudske furster er forsamlitt, och wille forhandle met Keyseren och hertogh Augusto, om de maate fange denn fangenn første løs igienn, Hertugh Hans Friderick. Herredaghenn er icke endnu op giffuenn, derfor haffuer iegh inthet endnu hørtt, hwad der om ær besluttitt. Hertogh Augustus maa wel sie siigh for, de (o: thi) som iegh forstander, bode Fursterenn enn stor part och mieningh Almow wiill hanum ilde. Jegh forhaabis dogh, att Gud naadeligh skall beuare hans Naade. Kiere Cristoffer saa wiill iegh nu icke lenger opholde och bemøie ether met mynn ringe schriffuelse, mens wiill nu och thiill euightið haffue ether och ethers kiere høstrw denn almectigh gaade Gud trofflichenn met alt anditt, hwad ether kiert och liebt ær, befalindis, hann beuare ether met sinn aand och Naade ij langhwarindis sundhedt, frij och beskøtte ether ij denne farligh tiid, att disse Børnn maa fange denn glede, die kand sie ether karsk och hielbred bode thiill siell och thiill liff, hwilcke der och lader ether met ethers kiere høstrw och deris gaade Maader met hindis Jomfrwer helsne met mange twsinde godenatter. Ex Strassborgh denn første Septembris Anno Domini 1567.

Eders wnderdanegh och willige Tiener alletiid
Seffuerenn Jenssenn Skøtt.

Udskrift: Erliigh och welbiurdiigh Mand Christoffer Gøie thiill Gundersløffhaalum, mynn gunstige herre och fordere, gandske ydmigeliighenn thiilschriiffuitt.

2.

Minn plictigh willige troff tieniste ether nu och alletiid gandske ydmigeliighenn met Gud forsendt. Kiere frwe, gunstige forderinde, nest minn vnderdanligh welforskilt tach-

siigelse faar ethers mangfoldigh welgierningh, migh aff ether er wederfariitt, hwilchitt ether Gud riigeliigh wedergielde, och iegh met all willighedt wiill fortienitt. Giffuer iegh ether tienstactelliigh att wiide, att ethers Sønner, Erich och wii alle aff Herrens naade liider well, och att wii ær well wed Machtenn kommen aff Franckeriige her wd tiill Strasborrigh, her at fortøffue tiill saa lenge wii kand fange ydermiere vnderholdingh, de (c: thi) wii icke haffde halfft saa mögitt som regsenn wdkreffde, haffuer derfaar skriffuitt Gert Jostssenn tiill baade fra Pariss och siidenn her fra, hann wille forskaffe os iii eller iii^e daler, att wii her fra kand wiige, de (c: thi) thette stett os icke well bequemmaer, foruinter daghligenn hans antword der paa, wed dogh icke, hwor thet siigh haffuer met hannum for denn krigh ij Nederland; forhaaber, hann icke forlader os, om han ær ij lifue. Bedder derfaar gandske ydmigelighenn, ij wille met allerførste forhandle entenn hoss hannum eller andre, wii kand fange penninge hiid op, de wii haffuer platt inthet, oc her er enn farligh tiid. Befricter, att thet her om som andenn stedtz och skall giffue enn krigh. Acter derfor her fra at wandre denne winter tiill Heydelberigh xii mile heden. Siiden maad Sommeren paa Lipzigh, att wii kand were ner hoss ether och komme snart tiill ether, om saa fornødenn ær. Thette ær thet beste raad migh tøkis, forhaaber thet och icke skall missfalde ether, eptherde de haffuer nu miestenn siett de fornemligh andre Skaaler i Tiskland. Er wii och her ij kost hoss wor gamble wertindis Sønn Salome Hesind saligh wed naffn Claus Hage, skall giffue hannum hwer om wghenn for os fire enn krone hwer om wghenn och for drengghenn enn daler. Denn regse ind att Italien tør wii ingenlunde waage, som wii tilforne haffuer bemeldiitt. Wii tacker denn leffuindis Gud, som nu haffuer wdhielpiitt os aff den fare, wii war ij ij Franckriige, hwilckenn ij sandhet war saa staar och grueligh, att hunn offuerweier alle de, wii entenn haffuer siett, hørt eller løst, icke kand heller hindis gruelighed

retteligh wdskriffuis. Haffuer wii och icke lenge fangitt penninge fra Erich Langes foreldre, troffuer well hans kiøbmendt haffde nu Befalingh att forlegge os opbaald tiill Francford, mens for den krigs skild ij Franckriige beholdiitt dennum, eptherdesaa de icke wiste, hwor wii nu ware. Beheffde dennum saare well: ij derfaar wiille och paa minde dennum, de rammer met thet allerførste wor beste. Hwor mange stattligh Folck, Greffuer, Greffinnder och andre for Gudtz ord ær om kommenn ij gandske Franckriige, troffuer iegh well herremendenn haffuer ether tilbiuditt. Gud were loffuitt, wii met alle wor landtzmend ær kommen løss. Haffde wii och icke kommen wd, met mindre wii haffde forhwerffuitt kongeligh Matt. passbord. Teritt wii och sandeligh paa regsens staare penninge sønderligh paa fuorelie, att thet kostiitt os icke langt fra 100 daler hiid, fih wii och miestenn dielenn aff woris bøgger och kleder wdt, wden hwad som Euangelisk wor, thet nøddis wii tiill att hennkaste, paa thet wii icke skull komme ij liffs fare der offuer. Jegh saa aldrigh saa enn ønck, som der skiedde, der løb blod i gadenn som wand aff de yhielslagne. Saadant liider de fattigh Folck for Gudtz Ord, och wii, som haffuer thet ij henderne, acter liidiitt der om, och skier thet endnu daglighenn. Gud naadeligh forbarme siigh offuer saadann arme Minnesker, ock straffe saadan Tyrannie, som mienedigh mod breff och Sigell, de fattigh folck war forsichert met, skier. Ther skontis hwilchenn (sic) Edell eller weddell, Kuinder eller Børnn, de stadtzigst kom først om, paa thet de kunde aff deris gaadtz bliffue riige, som dennum ombringede. Straxt de wore døde, klede de dennum naghenn wd for hwer Mand, siigeligh quindfolch, och siidenn wed bienenn slepte dennum tiill wanditt, de andre løb bagh epther och slogh skarnn paa de arme Martyrer. Siidenn kaste de dennum ij flodenn. Hwad stattligh Greffuinder, edell Frwer och Jomfrwer belangitt, drebit de lige maade, at saa affkled kaste de dennum ij fluden mod Møllehilff, att de skulle sønder-

knusis. Der Lighenn kom ij land ighienn, giorde de riss och hudstrigitt denum. Admiralen, som war den offuerste, skare de hender, øre, øghen, nese, leber, tunge, tender, hoffueditt och anditt wbequemligt att siige aff, och siidenn hengte saadan mechtigh herris lifff offuer alle tiffue wed Bienen, och skiuder thet dagligen giennum. Thette warer alletiid dagh och natt, och icke aleniste tiill Pariss mens y alle steder y gandske Franckriige, saa att der sagtis, [der] wii wddrogh, der wor miere omkommenn enn fir[s]indtiffue tusind Minnesker, och enn nu daglighenn saa skier: hwilchenn Orsagh war wii wddrogh. Forhaaber hwad ter paa ær teritt ether icke skall missfalde. Wii haffuer tiitt omregsed nødeligh, siidenn wii siste gangh wddrogh, hwilchiitt haffuer os weritt saare skadeligh baade paa teringen och woris forbedringh. Gud giffue os her ephther roulighedt. Er thette och aarsaghenn, for hwilchenn wii begierer paa itt halfft Aardtz tiid att bliffue tiill Lipzigh, att om wii tier skall wandre, wii da kand were hoss ether, de farenn haffuer her tiill weritt staar, och wii kies wed saadant nu, der tiill met wed saadant bliffuer hoffuenn wentt fra Boghenn tiill anditt. Begierer derfor ydmigelighenn att wiide met første ethers gaade wilge her om, och om woris hiemregse, att wii derepther kand wiide att rette os ephther. Och offuer alt formaaner dennum tiill flittighedt, enighedt, gudfrictighedt, sparsomlighed ij kleder, de acter nu thet miere enn mine reffselse; der tiill met forhandler, wii met thet allerførste kand haffue penninge, de wii ære platt tombendigh. Jegh wiill giøre mitt best, om de ellers wiill, att de icke skall ilde stedis, iegh kand icke miere. Hwad noitt her hørís aff Franckriige och Nederland wiill wii siin tiid lade ether tiilbiude, wiill derfor icke nu lenger opholde ether met denne minn ringe skriffuelse, mens wiill her met haffue ether denn almectigh Gud befalindis met alt hwad ether kiert ær; han onde ether alle att findis ij welmacht igienn. Herremendenn lader helsne ether, deris Søster och Jomfrw

Sitzell met mange gaadenatter. Aff Strasborrigh hasteliigh den 30 dagh Septembris Anno Domini 1572.

Eders willige tiener alleetiid

Seffuerenn Skøtt.

Kom och denne elendighedt ij Franckriige saa wfor-
uintindis paa, att wii icke kunde begiere penningh aff Gert
Jostssen, der tiill met wore kiøbmendenn tiill Pariss, os
kende, saamme yhiell slagne, somme hennrømpte, att wii
icke wed denum kunde naagit bekomme. Oc saa hermendenn
all den statt, der skiedde ij samme brølluppe: saa att thet
icke skall fortride att haffue siett saadant ij framtiidenn,
endogh faren war staar. War wii tiill Pariss moxenn xiiii
daghe epther denne forfølgels, før wii torde wdgaas och for-
hwerffue wort pasbordt: kom wii wdenn fare hiid tiill Stras-
borrigh den 18 Septembris. Denne Grumhed gick an S.
Bartolomei natt wed 11 slegt och waritt siidenn stetze der.

Udskrift: Erliigh oc welbiurdiigh Frwe, Frw Idde saligh
Falck Gøies tiill Skiersøe, minn gunstiige Frwe, ydmigeligen
tiilschriffuit.
